

Lelièvre, P.:

KÖNYVTÁROSKÉPZÉS FRANCIAORSZÁGBAN

A franciaországi könyvtárosképzés szervezetének és szellemének megismeréséhez ismernünk kell a könyvtárak rendszerét. Vannak ugyanis könyvtárak, melyeknek személyzete közvetlenül az államtól s amelyeké a községektől vagy bizonyos közintézményektől függ.

A Nemzetnevelésügyi Minisztérium alá tartozó Direction des Bibliothèques de France-tól (Franciaországi Könyvtárak igazgatóság) függő könyvtárak bonyolult csoportot alkotnak. A párisi Bibliothèque Nationale, a strassburgi és algériai nemzeti könyvtár, valamennyi egyetemi könyvtár, a nagy tudományos testületek és bizonyos nem egyetemi jellegű főiskolák könyvtárai éppenugy e csoportba tartoznak, mint bizonyos számú nagy városi könyvtár és központi községek könyvtár.

Mind ezekben a könyvtárakban az ugynevezett tudományos tisztviselői karnak, azaz a könyvtárosoknak, könyvtárőröknek, főkönyvtárőröknek közös tisztviselői státuszuk van. Kiválogatásuk évente nyílt versenypályázaton történik. Haladásuk feltételei azonosak, s bármily beosztást kaptak is a versenyvizsga után, pályájuk során módjukban áll változtatni helyüket s átmenni pl. egy közművelődési könyvtárról egy egyetemi könyvtárba vagy akár a párisi Nemzeti Könyvtárba.

Az állami könyvtárosok beosztása, pályájuk iránya, egyetemi és tudományos képesítésüktől, tanulmányaik során megnyilvánult hajlamaiktól és végül alkalmasságuktól függ. Nem volna ésszerű dolog kutató hajlamu könyvtárost közművelődési könyvtári szolgálatban foglalkoztatni, ahol elégségtelen az igen különböző származása

és műveltségü olvasókkal való érintkezés. Másfelől a közművelődési könyvtárak munkájához szükséges képességeknek semmi hasznát sem lehetne venni az állománygyarapítás vagy feldolgozás munkájában.

Ez a státus voltaképpen elég új. Csak közvetlenül a háború után dolgozták ki és 1950 óta lépett életbe. Addig a francia könyvtárak három csoportra oszlottak:

a./ Olyan könyvtárak, ahol a történész és a középkorkutatás szaktudása hasznos, sőt nélkülözhetetlen. Ezek között vannak mind- azok a nagy általános tudományos könyvtárak, amelyek régi anyagot és kéziratokat őriznek.

b./ A francia egyetemi könyvtárak, - amelyek új alapításuak és - a kivételektől eltekintve - nem rendelkeznek a XIX. századot megelőző jelentékeny anyaggal.

c./ A városi könyvtárak, ahol nincs jelentős régi anyag.

Nagy vonásokban ilyen rendszer érvényesült 1920 és 1939 között. Lényegében az jellemezte, hogy mindentféle könyvtár - sőt minden intézmény - sajátos módon maga válogatta ki személyzetét, és a könyvtárosi foglalkozás szigorúan tagolt volt.

Hogyan készül fel ma jövő foglalkozására az egyetemi hallgató, aki könyvtáros akar lenni? Hogy a könyvtárosi magasabbfokú képzés tanfolyamára és előkészítő gyakorlatára beiratkozhasseék, már birtokában kell lennie bizonyos egyetemi fokozatoknak: három bölcsészettudományi, két természettudományi vagy egy jogi licenciátusa vizsga letételét kell igazolni vagy pedig a l'École des Chartes-t vagy egy magasabb tanárképző rendszer növendékének kell lennie. S vélemben, a jelöltek túlnyomó része már teljes licenciátusa, egyesek pedig főiskolai diploma birtokában vannak, amikor a könyvtárosi tanfolyamra beiratkoznak. Egyes hallgatók a könyvtárosképző megnyitásakor azt remélték, hogy ezzel egyidejűleg egyetemi tanulmányaikat is folytathatják majd. A könyvtárosi magasabb diploma megszerzésére való előkészülés azonban nagyon igénybeveszi a hallgatókat és az átlagos jelöltek egész munkaidejét leköti.

A tananyag olyan, amilyent a könyvtáros-iskolák mindenütt elő- irnak. A történelemnek és a könyvtechnikának, a kézzel írott könyvtől egész a mi korunkig, azért biztosítanak különleges helyet, mert

- amint már mondtuk - általános könyvtáraink ~~szervezése~~ többé vagy kevésbé fontos, de rendszerint igen gazdag régi gyűjteménnyel rendelkezik.

A bibliográfiáról szóló előadások az általános bibliográfiára (a bibliográfiai módszerek története, a bibliográfiák bibliográfiája, egyetemes bibliográfia, nemzeti és nemzetközi bibliográfiák) vonatkozó anyagon felül kiterjednek szakbibliográfiákra is. (Humán tudományok, tiszta tudományok, szépművészet, alkalmazott- és műszaki tudományok.)

Külön igazgatási előadássorozat ismerteti meg a hallgatókkal a könyvtárak általános szervezetét, a könyvtárakban alkalmazott tudományos, műszaki, igazgatási személyzet, segédszemélyzet és munkások munkáját megszabó szabályzatokat és az intézmények pénzügyi igazgatásának módját.

Ami a könyvek feldolgozását illeti, bizonyos számú elméleti előadás foglalkozik a katalógusok történetével, Készítésük módját, szerkesztésük elvi kérdéseit nagyszámú gyakorlati órán tanulják meg a hallgatók. Itt a könyvek, és az idők folyamán kezelésre váró egyéb dokumentumok (kéziratok, ősnymtatványok, ritka és értékes művek, kötések, metszetek, térképek csakugy mint a mikrofilmek) katalógusainak megszerkesztését gyakorolják. A hivatalos kiadványok és a fontos idegennyelvű tudományos művek katalógizálásának gyakorlására is mód van.

Igen jelentékeny - talán a legjelentékenyebb - teret tartották fenn a tantervben a könyvtárak szervezése és működése, másként mondván, a biibliotekonomia számára. A könyvtárak szervezetéről, igazgatásáról és műszaki problémáiról szintén tartanak néhány előadást. A hangsúly a francia könyvtárak szervezetének ismertetésére esik, de a külföldi példákra történő számos utalás alkalmat ad a hallgatóknak arra, hogy hozzájuk személeti formákat jobban megbecsüljék és hogy előnyeit és hibáit egyaránt megismerjék.

A könyvtár-építészettel, a berendezéssel kapcsolatos problémákkal terjedelmes előadássorozat foglalkozik. Fontos ugyanis, hogy a könyvtárosok tájékozottak legyenek a könyvtár tervezése során felvetődő kérdésekben, akár a raktárakról, a belső szolgálati helyiségek-

ről, akár az olvasótermekről legyen is szó. Ugyanugy pontosan ismerniük kell a könyvhigiéniát, fűtési, szellőztetési és világítás-technikai kérdéseket is. A bibliotekonómia keretében előadásokat tartanak a gyűjtemények gyarapításának módjáról, a köteleapóidány szolgáltatásról, a belföldi és nemzetközi cseréről.

Az osztályozás különböző típusait történeti kialakulásuk sorrendjében mutatják be, még mielőtt rátérnének a könyvtárakban használatos különböző szakozási eljárások ismertetésére. A gyűjtemények feltárását, a dokumentáció technikai eszközeit (különösen a fényképészeti eljárásokat), ismertető előadások is szerepelnek a tantervben, hogy a hallgatók legalább nagyjából tájékozódjanak minden olyan dokumentációs technikai eljárásról, amelyet ma a világban alkalmaznak.

Az elméleti oktatást kiegészítő gyakorlati foglalkozásokat a könyvtár-vezetők irányításával kis csoportokban végzik a hallgatók. A gyakorlatok a nagy könyvtárakban tett látogatásokkal egészülnek ki. Felmerülhet az a vélemény, hogy ezek a gyakorlatok, bármily sokoldalúak és teljeseek is, mégsem nyújthatják az egy könyvtárban töltött, huzamosabb ideig tartó gyakornokság minden előnyét.

Az ismertetett tanterv alapján a tanítás Párisban, a Bibliothèque Nationale-ben folyik. Franciaországnak még nincsenek könyvtáros-iskolái, ami kétségtelenül hiány. A jelenlegi szervezet azonban jelentő bizonyos előnyöket is a hallgatók számára. Így például azt, hogy bejuthatnak a Bibliothèque Nationale bizonyos osztályaira, különösen a reference, a bibliográfiai és a feldolgozási osztályokra. Ez nagyon megkönnyíti képzésüket. Az előadásokat egyetemi tanárok adják elő. Az általános bibliográfia és a könyvtörténet kivételével a többi tárgy számára még nem lehetett állandó előadó professzort választani. Így a tanterv anyagát több könyvtáros között osztották fel, akik vagy a Nemzeti Könyvtárban dolgoznak, vagy az egyetemi könyvtárak, vagy a nagy városi könyvtárak tisztviselői. A gyakorlatok vezetői, szintén könyvtárosok, akik a megfelelő elméleti oktatást végző előadók irányításával működnek.

A hallgatóknak van egy kis segédkönyvtárak, mely a képzéshez szükséges kézikönyvekből és dokumentum-gyűjteményből áll. (Hasonmások, régi művek példányai, stb.)

Az előadások, mint a francia egyetemeken általában, november elején kezdődnek és májusban érnek véget; a vizsgák május végétől június elejéig tartanak. A könyv történetére vonatkozó előadássorozat 38 órából áll (25 alkalommal másfél-másfél óra); a gyakorlati munka 27 órát tesz ki. A bibliográfiáról szóló előadásoknak, a különböző tudományágak bibliográfiájának kérdéseit is beleértve, 40 órát szentelnek. A címfelvételnél - s ez nem meglepő - a gyakorlati munkának van viszonylag a legnagyobb fontossága, ez 50 órát foglal le, míg az elméletet 10 egyórás előadáson adják elő. A könyvtárak igazgatása 6 előadásból és 4 óra gyakorlatból áll. Ami a bibliotekonómiát illeti, 63 órát tesznek ki az előadások és 10 órát szentelnek gyakorlatnak; ehhez járul még bizonyos számú könyvtárban tett tanulmányi látogatás.

Amint látható, a hallgatók munkája kemény erőfeszítést jelent. A feladatok elkészítése, vagy az előadásokra való készület, jegyzeteik átnézése és a nélkülözhetetlen olvasmányok elolvasása hetenkint legalább 40-50 óras készülest igényel. Látnivaló, hogy ilyen körülmények között nagyon nehéz még egy másik tanulmányt is folytatniok vagy teljes munkaidőt jelentő foglalkozást is vállalniok. De azért éppen az utóbbi évek legjobb jelöltjei közül többen félidős alkalmazottak voltak valamelyik könyvtárban; a magasabb oklevél megszerzésére való előkészület éve azonban így kivételes erőfeszítést követel.

Az írásbeli vizsgák tárgyai:

- dolgozat az írott és nyomtatott könyv történetéről és előállításáról,
- dolgozat valamely a bibliográfiára vonatkozó általános kérdésről,
- dolgozat valamely könyvtárszervezeti tárgyról,
- fordítás a jelölt által választott (német, angol, arab, spanyol, olasz, portugál vagy orosz) élő nyelvből, szótár használattal.

Ezeket a vizsgákat gyakorlati vizsgák követik: latin és modern nyelven írt művek címfelvételre szerzők és tartalom szerint.

A szóbeli vizsgálatok anyaga ugyanaz: a könyv története és előállítása szakbibliográfiák, igazgatás, bibliotekonomia. Ezen felül a jelöltek még egy vizsgát tesznek maguk választotta tárgyából, még pedig vagy a latin, illetve francia paleográfiából, vagy idegen nyelvű szöveg értelmezéséből, vagy szabad előadás is tartható a könyv nevelő és művelő szerepére vonatkozó valamely kérdésről.

1957-ben 59-en jelentkeztek a vizsgára; közülök az írásbeli vizsgálat alapján 36-ot bocsátottak szóbeli vizsgálatra, amit 32 jelölt tett le sikerrel. Érdekes megfigyelni, milyen egyetemi végzettségük voltak a jelöltek és mit hallgattak szakképzésük előtt: legtöbben a klasszikus filológiát abszolválták, utánuk a történelem, majd az élő nyelvek, végül a bölcsélet licenciátusának birtokosai.

A magasabbfokú könyvtárosi oklevelet a nemzetnevelésügyi miniszter adja; ez olyan képesítést jelent, amelynek birtokosa a közszolgálat különféle ágaiban megelőzheti az alkalmazást kereső jelölteket.

Legtöbbjük - s ez érthető - arra törekszik, hogy valamelyik könyvtárnál vagy olyan intézménynél működjen, amely a Könyvtárak Igazgatósága alatt áll. Ehhez azonban előbb még alkalmaztatási versenyvizsgát kell tenniük. Megjegyzendő, hogy ilyen versenyvizsga minden állami tisztviselőre kötelező, s nemcsak a tudományos jellegű állások betöltésére jellemző. A versenyvizsga szervezete legnagyobb mértékben figyelembe veszi, hogy a jelöltek milyen szakmai képzettséget szereztek a magasabb könyvtárosi oklevél megszerzésére való készültségük során. Nem arról van tehát szó, hogy újra számon kérjék tőlük a már feltételezett ismereteket. E vizsgák fő célja a jelölt értelmességének, ítélőképességének, szellemi fejlettségének, könyvtárosi hivatástudatának megállapítása. Az írásbeli vizsga tárgya is "a könyvekre és könyvtárakra vonatkozó valamely általános jellegű kérdés".

A jelölteket, ha elérték az átlagot, szóbeli vizsgára bocsátják; ennek során a következőkre vonatkozólag kell megfelelniük:

- egy kérdés a könyvtárak szervezetéről és működéséről,
- másik kérdés a könyvtárak adminisztratív és pénzügyi igazgatásáról; (a jelöltek a két tétel mindegyikéhez kérhetnek tájékoztató irodalmat; az előkészületre egy félóra áll rendelkezésükre,)

- a harmadik tétel a vizsgabizottsággal folytatott beszélgetésből vagy vitából áll azon könyvtárak kérdéseiről, amelyeket a jelöltek tanulmányaik folyamán vagy munkájuk közben alaposabban megismertek. A konzultációs kérdést maga a jelölt állapítja meg.

Olvasóinkat bizonyára érdekelni fogja a versenyvizsga néhány adata. Ezeket az 1954 októberi versenyvizsgáról szóló jelentésből vettük. (Rapport sur le concours d'octobre 1954.), amely az egyetlen kiadott ilyen dokumentum.⁺ Ezt 9 állás betöltésére tartották. A versenyvizsgán résztvevő 52 jelölt közül 12 férfi és 40 nő volt. 19-en voltak közülük állás nélkül, illetve csak ideiglenes alkalmazásban; a többiek mind közkönyvtárakban működtek.

A jelöltek közül 21 bocsáttatott szóbeli vizsgára az írásbeli vizsgán elért átlag alapján; az írásbeli vizsga tétele ez volt:

"A könyvtárakat néha így osztályozzák: megőrző, kutató és "fogyasztó" könyvtárak. Mi a véleménye ezekről a megkülönböztetésekről?"

A végül is felvett 9 jelölt mind tanári képesítésű egyén volt, sőt, 8-nak magasabb tanulmányok végzéséről is volt oklevele, amelyet tudvalevőleg csak komoly doktori értekezés útján lehet megszerezni. A legjobb fokokon minősített jelöltek nemesak a francia könyvtárak pontos ismeretéről tettek tanúságot, hanem arról is, hogy széleskörű tájékozottságuk van a külföldi, nevezetesen az angol, amerikai és német könyvtárakról is.

Mint a fentiekből is kitűnik, a könyvtárosi pályára jelentkezők tulnyomó része humán diplomával rendelkezik. Természettudományi, orvosi vagy műszaki tudományos képzettségű jelöltek az utóbbi években egyáltalán nem jelentkeztek. Ez a körülmény annál aggasztóbb, mert tudományos könyvtáraink igen gyors ütemben fejlődnek, viszont sok olyan, a nemzeti nevelést szolgáló intézményben vagy munkaterü-

---

+Vö.: "Rapport sur le concours ouvert le 2 décembre 1958 pour le recrutement de bibliothécaires". = Bulletin des Bibliothèques de France, 1959. 4. ann. 3. no. 129-134. p. ŐSZK.ford.sz.: 2081.

leten nincsenek képzett könyvtárosaink, ahol ezekre szükség volna. Azt hiszem azonban, hogy ez a hiányosság minden ország legtöbb könyvtárban fennáll. A tudományos és műszaki fejlődés a legjobb elemeket a vonzóbb és főleg sokkal jobban fizetett kutatói vagy mérnöki pályák felé tereli.

Másik verseny is fenyegetheti és fenyegeti is már a könyvtárakat, az oktatásügy versenye. Attól tartunk, hogy a következő években azt kell látnunk: az irodalomszakos hallgatók egy része inkább fordul majd az oktatói, mint a könyvtárosi pálya felé.

A francia könyvtárosok képzése arra törekszik, hogy egyrészt biztos és határozott gyakorlati ismereteket adjon az olyan munkákban, amilyen a címfelvétel és a bibliográfia, a gyűjtemények gondozása, a szakozás stb., másfelől arra, amit "a foglalkozás általános kulturájának" nevezhetünk. Más szóval a következőkre törekszünk: fogékonnyá tenni szellemüket a felbukkanó problémák iránt s az állandó jellegű és általános dolgoknak az esetlegesektől és járulékosaktól való megkülönböztetésére. Igyekszünk megmutatni a hallgatóknak a bibliotékonómia kérdései között fennálló összefüggéseket és azt, hogy a könyvtár tervéből, irányából hogyan folynak szinte szükségszerűen a szervezeti teendők (osztályok, csoportok stb. létesítése), a gyűjtemények tagolásának, az egyes katalógusok szerkesztésének megoldásai.

Az egyes tudományágak fokozódó differenciálódása - különösen a természettudományok terén - azonban oda vezet, hogy a könyvtári ismeretek mellett egyre nagyobb mennyiségű speciális, szakmai ismeretre is szükség van. Ez felveti a könyvtáros és a szakember fokozottabb együttműködését számos könyvtári feladat (állománygyarapítás, szakozás, stb.) megoldásában.

A könyvtáros és szakember viszonya különbözőképpen szabályozható. Csábító elgondolás volna, a következő: a nagy gyakorlattal rendelkező könyvtáros valamilyen dokumentációs központban vagy

szakintézményben szerezné meg a szükséges tudományos ismereteket. De mennyi időre volna szükség ahhoz, hogy a könyvtáros például az orvostudományban vagy az atomfizikában nélkülözhetetlen ismereteket elsajátíthassa? Másik terv: a szakember (orvos, vegyész vagy fizikus), akit érdekelnek a dokumentáció kérdései, - vállalja a könyvtáros gyakorlati és hivatásbeli ismereteinek megszerzését, hogy később ezeket a tennivalókat lássa el. Elméletileg mind a két terv kifogástalan. A gyakorlatban azonban mindkettő több nehézségbe ütközik. Nagyon valószínű azonban, hogy ezentul - és ezt a közeli jövő csak megerősítheti majd - a szakkönyvtár működése csak a könyvtárosok és szakemberek együttműködésével lehet megnyugtató.

A kis és közép nagyságú könyvtárak nagy számában - a pillanatban a 15-30 000 lakosu, nagyszámu francia városra gondolunk - olyanfoku szakképzésre, amelyet a könyvtárosok magasabb diplomája jelent, úgy látszik, nincs mindenütt szükség. Ezekben a könyvtárakban, melyeket egyfelől a helyi értelmiség, másfelől a liceumok és kollégiumok tanárai és magasabb osztályu tanulói látogatnak, a bibliográfiai tájékoztatás az alapvető művek használatára szorítkozik. A régi anyag viszonylag jelentéktelen s különben is a kéziratok és ösnyomtatványok katalógusai rendszerint már régen elkészültek. A könyvtáros tevékenysége tehát mindenek előtt a könyvtár olvasó közönségére, vagyis a felnőtt- és ifjúsági kölcsönző-szolgálatra, valamint a gyermekkönyvtár munkájára irányul. Gazdag általános műveltség, a mai problémák iránt való élénk érdeklődés itt legalább olyan fontos, mint mélyenjáró szakképzettség. Itt a legfontosabb, hogy a könyvtáros megbízható gyakorlatot szerezzen, de ezenfelül ki kell fejleszteni benne értelmi, erkölcsi és társadalmi felelősségének teljes tudatát. Ezek a megfontolások a Könyvtárak Igazgatóságát arra készítették, hogy rendszeresítsen egy kevésbé magasrendű diplomát, a könyvtáros teendők végzésére való alkalmasságot igazoló bizonyítványt. Eredetileg az volt a cél, hogy a városi közkönyvtárakat hozzáértő személyzettel lássák el. A későbbiek során kitűnt azonban, hogy ez a tanterv bizonyos kiegészítő tárgyak felvételével igen hasznos lehet az üzemi könyvtárak vezetésével megbízott könyvtárosok, - sőt

t bizonyos további módosításokkal a laboratóriumi és intézeti könyvtárosok számára is.

Megbízható tájékoztatás, gyors dokumentáció, alapos bibliográfiai tájékozottság, ezeket kívánják ma nemcsak a kutatók, hanem általában a könyvtárak olvasóinak javarésze is. A gyakorlati kérdések bonyolultabbá válnak s ugyanakkor ezzel párhuzamosan szédületes gyorsasággal nő a nyomdatermékek tömege, a könyv, az ujság vagy a folyóirat. A könyvtárak működésének összehangolása is elengedhetetlen, nemcsak az egyes könyvtárfajtákon belül (kutató könyvtárak, tanulókönyvtárak, egyetemi könyvtárak, közművelődési könyvtárak), hanem ezen különböző kategóriák között is. Együttműködésük az általános érdekű tevékenység irányában - a külföldi beszerzések címjegyzékei, központi címjegyzékek, kölcsönzés, stb. - csak úgy lehetséges, ha a bibliotékonómiai szabályokat és az igazgatás alapvető elveit mindenütt szem előtt tartják. Ez a szövetkezés és ez az együttműködés csak úgy valósulhat meg és válhatik hatékonyá, ha a könyvtárosoknál valóban egyező szemlélet jött létre.

Eredeti cím: La formation des bibliothécaires en France.

Megjelent: Zentralblatt für Bibliothekswesen. 1958. 72.Jg.
1.nr. 1-12.p.

OSzK. ford.sz.: 2042.